

poměrně vysokých střílen v městských opevněních, avšak jde o ojedinělé případy. Na válcové věži Brodské brány v Čáslavi se otvírá nápadně vysoký střílnovitý otvor s prostornější špaletou, avšak nelogicky se v horní části mírně rozšiřuje a dokonce vrcholí slepou hrotitou kružbou. Podobně snímek zbořeně Bobnické brány v Nymburce, publikovaný E. Bernauem, zachycuje v zazdínce původně dovnitř otevřená brána poměrně vysoký a úzký otvor, jehož vnitřní utváření ovšem není známo. V. Razím, Kolín, Čáslav, Nymburk, městská opevnění posledních Přemyslovců v Čechách, Středověká architektura v jižních Čechách do poloviny 13. století, České Budějovice 1977.

- 4) Zaměření z r. 1957 z archivu Státního ústavu památkové péče, publikované J. Kuthanem, Středověká architektura v jižních Čechách do poloviny 13. století, České Budějovice 1977.
- 5) L. Lancinger, D. Libal, M. Heroutová, A. Lišková, Hrad Landštejn, nepublikovaný elaborát stavebně historického průzkumu ŠURPMO 1980, s. 268.
- 6) J. Varhaník, Kotnovská věž v Táboře, Průzkumy památek II/1997, s. 54.
- 7) Tato skutečnost nabádá k opatrnosti při klasifikaci některých hůře dochovaných věží jako obytných jen na základě poněkud většího vnitřního prostoru.
- 8) M. Pláček, Hrad v hrzených moravských městech, Archaeologia historica 22/1997, s. 199 - 215.
- 9) C. A. Willemsen, Die Bauten Kaiser Friedrich II. in Süditalien, Die Zeit der Staufer III, s. 143 - 163; A. Tuulse, Burgen des Abendlandes, Wien-München 1958, s. 83 - 85.
- 10) Ve francouzské stavební produkci se samozřejmě vyskytují i komorově lukostřelecké střílny se zvýšeným parapetem a otvírající se tedy navenek nižšími otvory, než je typ uplatněný v Luceře. Zvýšený parapet mají např. střílny britových hradebních věží, dodatečně připojených ve 13. století ke starší hradbě známého donjonu v Loches. Jean Valléry-Radot, Loches, Paris 1954. Pozoruhodné je situování střílen do osy britu, stejně jako je tomu u pětibokých věží v Luceře, ovšem zřejmě nelze uvažovat o bezprostřední souvislosti obou staveb. Naproti tomu nepočtená větrací okénka nárožních válcových věží v Luceře mají špalety zevnitř strmě stoupající vzhůru, aby se mohly otvírat v úrovni vnějšího lince zdí a co nejvýše. Obdobně vedené otvory zaznamenáváme na pozoruhodném bergfritu hradu Žulová (Frydberk), okr. Jeseník. Obecně lze konstatovat, že vnitřnímu vybavení bergfritů našich hradů nevěnovala dosavadní literatura náležitou pozornost.
- 11) Vysokými lukostřeleckými střílnami je vybavena Videňská brána v Hainburgu. J. Kuthan, Zakladatelské dílo krále Přemysla Otakara II. v Rakousku a ve Štýrsku, Praha 1991, s. 98 - 101.
- 12) Viz pozn. 5, s. 311. Tato skutečnost nabádá k opatrnosti při klasifikaci některých hůře dochovaných věží jako obytných jen na základě poněkud většího vnitřního prostoru.
- 13) V dosavadní literatuře byla otázka možného ovlivnění přemyslovských hradů stavbami Friedricha II. v sicilském království posuzována ve značně abstraktní podobě. V této souvislosti lze souhlasit s T. Durdikem, K původu kastelů středoevropského typu, AH 14/1989, s. 233 - 255, že Friedrichovy hrady nenáleží jednotnému typu, ale naopak představují po stránce typologické dosti široké spektrum. Srovnáme-li však některé domácí lokality s konkrétními staufskými protějšky, a to nejen co do dispozice, ale také co do umístění v terénu, nelze než konstatovat v některých případech zarážející podobnost. Hrad Špilberk má téměř shodné rozměry jako Castel Lagopesole a je stejně situován na izolovaném strmém kopci. Gravina di Puglia na nízkém, nevýrazném ostrohu se nápadně blíží obdobně v terénu položenému obdélnému jádru hradu Kamýka nad Vltavou. J. Varhaník, K původu stavebního typu hradu Špilberka, AH 23/98, s. 383 - 390.

SPÄTROMANISCHE SCHIESSKAMMERN DER BURG LANDŠTEJN

Der große viereckige Turm der Burg Landštejn (Landstein - Bez. Jindřichův Hradec [Neuhaus]) aus der ersten Hälfte des 13. Jahrhunderts enthält in seinen oberen Geschossen eine Dreizahl der in Böhmen ungewöhnlich gestalteten Öffnungen, die von der bisherigen Literatur nicht näher beschrieben waren. Ihre Vermessung war nur sche-

matisch, denn im Inneren des Turmes befanden sich bis in die unlängst vergangene Zeit keine horizontalen Konstruktionen und seine oberen Partien waren total unzugänglich. Jene Öffnungen darf man als die in Mitteleuropa sehr seltenen Bogenscharten mit vorliegenden Kammern interpretieren.

Der Turm stellt keinen Teil eines rationell angelegten Flankiersystems dar und die Architektur der Burg zeigt keine genetischen Zusammenhänge, die zu den französischen Einflüssen hingewiesen hätten, von den die Einrichtungen zur aktiven Verteidigung in der Literatur gewöhnlich abgeleitet werden. Ähnliche Schießkammern findet man an Bauten von Friedrich II. im sizilianischen Königreich. Es ist nicht ausgeschlossen, daß die südböhmische, typologisch sich allen bekannten mitteleuropäischen Zusammenhängen entziehende Burg Landštejn einen entlegenen Nachhall eben dieser staufischen Baukunst darstellen mag, ähnlich wie die mährische Burg Spielberg das Grundrißschema des castel Lagopesole, einer Burg des Friedrich II., in gleichen Maßen wiederholt. Die Anwendung der im Artikel beschriebenen schartenartigen Öffnungen mag - mit Rücksicht zu ihrer Lokalisierung und geringen Zahl - ein mißverständlicher Import aus dortigem fortgeschrittenen Milieu sein.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Landštejn (Landstein), eine Schießkammer in der Nordostmauer des großen Turmes. (Aufnahme J. Varhaník, 1997)

Abb. 2: Landštejn, Ansicht von Nordosten. (Vermessung aus dem J. 1957, nach J. Kuthan)

Abb. 3: Landštejn, eine Schießkammer in der Nordostmauer des groben Turmes. (Zeichnung von J. Varhaník)

Abb. 4: Landštejn, Schnitt durch den Nordteil des Burghornes mit Blick gegen Nordosten. Der obere Teil des Turmes mit drei schematisch eingezeichneten schartenartigen Öffnungen, niedriger zwei nachträglich ausgebrochene Geschützkammern. (Vermessung aus dem J. 1957, nach J. Kuthan)

Abb. 5: Lucera, Schießkammern der Burg des Friedrich II. Im Hintergrund ein Teil der anjouischen Stadtmauer an der Halsseite der Felsenzung mit einem runden Eckturm. (Aufnahme J. Varhaník, 1995)

Abb. 6: Lucera, zerstörter Turm der anjouischen Stadtbefestigung. (Aufnahme J. Varhaník, 1995)

Abb. 7: Lucera, Fragmente der Bogenscharten in einer Stadtbefestigungsturm. (Aufnahme J. Varhaník, 1995)

(Übersetzung J. Noll)

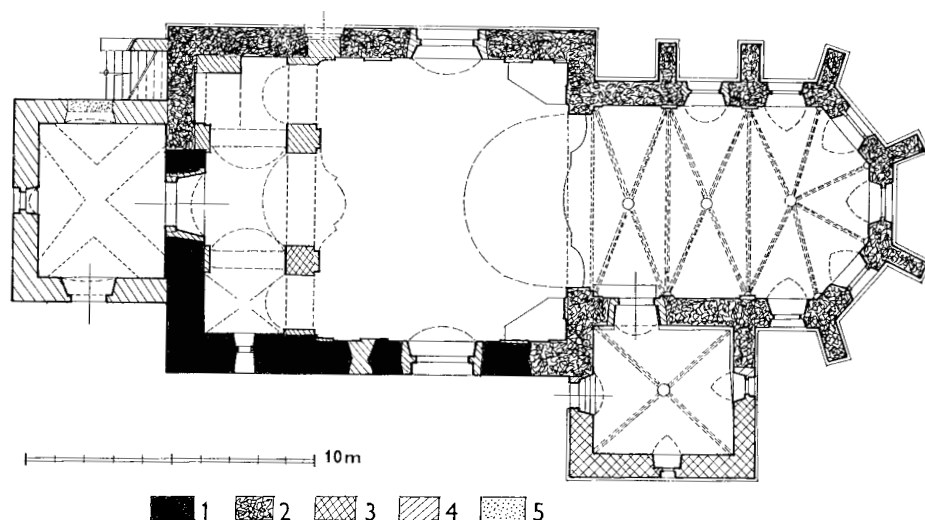
KOSTEL VŠECH SVATÝCH v HORŠOVĚ

ZDENĚK PROCHÁZKA

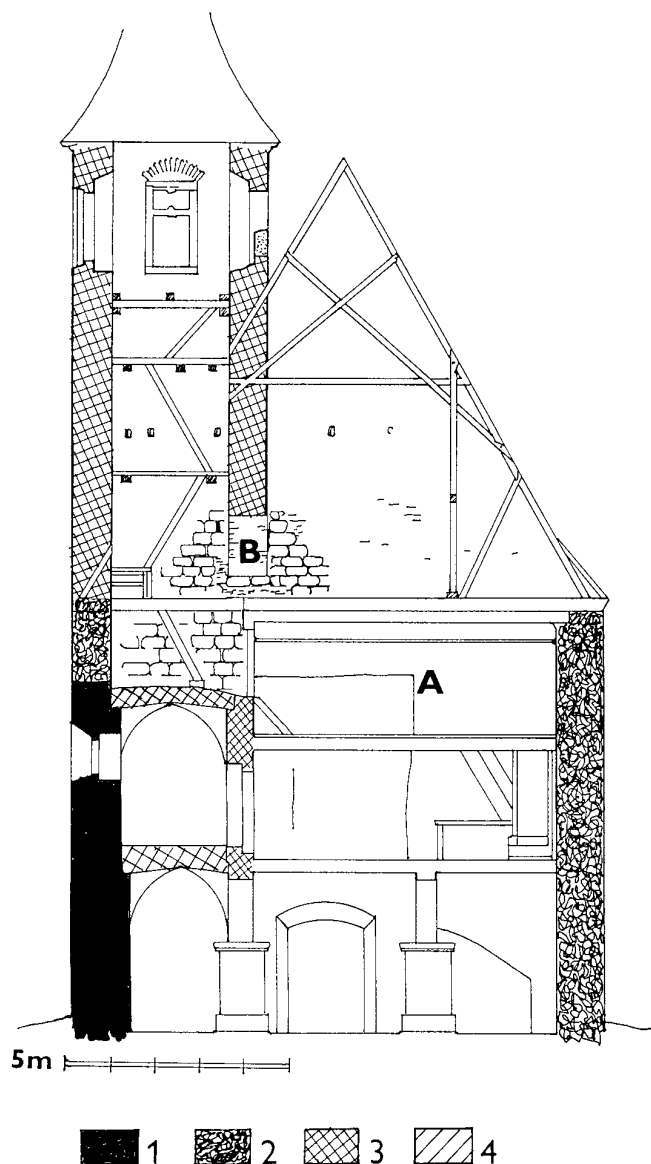
Kostel Všem svatých v Horšově (okr. Domažlice) je v literatuře zmiňován poměrně často. Zájem odborné veřejnosti se především soustředil na románské konstrukce kostela (Mencl, Benešová, Soukupová 1978, s. 45; Libal 1995, s. 286). Gotickou stavební etapou kostela se naposledy zabýval D. Libal (1995, s. 286). Vzácně dochovanému gotickému krovu nebyla zatím literaturou věnována zasloužená pozornost.

Při prohlídce kostela v r. 1998 byly objeveny některé nové informace, které do určité míry doplňují, v některých případech i podstatně mění naše dosavadní poznatky o stavebním vývoji a podobě tohoto kostela.

Krajina v okolí Horšova náležela od nepaměti pražskému biskupství. První písemná zmínka o Horšově je klade- na do let 1182 - 1192. Tehdy byl správcem zdejšího bis-

Obr. 1: Horšov, analytický plán s vyznačením předpokládaných stavebních fází kostela. Zdivo: 1 - románské, 2 - gotické z 2. pol. 14. stol., 3 - mladší gotické, 4 - barokní, 5 - novodobé (zaměření pásmem z roku 1998, Z. Procházka - Z. Procházka st.).

Obr. 2: Horšov, řez kruchtou a věží. A - označen zlom, který určuje původní šití románské svatyně, B - šití románské stavby (zaměření Z. Procházka, 1998).

kupského dvorce Kryštof Ošitka (Fridrich, 1984, s. 157). V té době byl Horšov důležitým správním centrem celé oblasti. Do poslední čtvrtiny 12. století můžeme klást i nejstarší stavební konstrukce zdejšího kostela. Románské zdivo je ve spodní části sestaveno z mohutných, pečlivě opracovaných žulových kvádrů. Vyšší partie zdiva obsahují kvádry drobnější. Odborná literatura považuje loď horšovského kostela za románskou v celém jejím současném rozsahu (Mencl, Benešová, Soukupová, 1978, s. 45; Libal, 1995, s. 286). Podrobnější prohlídkou stavby zjistíme, že prokazatelně románské jsou pouze části západní a jižní

stěny lodi. Charakter severní zdi, sestavené z druhotně použitých kvádrů románského kostela promísených s lomovým zdivem, je prokazatelně odlišný.¹⁾ Zdivo vyrůstá ze soklu, který románská část stavby postrádá. Severní zeď je rovněž o 15 až 20 cm slabší oproti zbývajícím stěnám lodi. Podrobnějšímu průzkumu fasád brání zatím z části ještě zachované omítky (obr. 1).

Rozměry románské svatyně určuje vertikální zlom, patrný na vnitřní straně průčelí kostela. Románská stavba dosahovala necelých 8 m šířky, přičemž vnitřní prostor byl široký pouhých 5 m (obr. 2). Románské zdivo je zachováno v délce téměř 10 m - měřeno od jihozápadního nároží lodi. Při pohledu na západní průčelí kostela je znatelný i rozrušený štít původní svatyně, sestavený z kvádrů. Ještě průkaznější je jeho existence na půdě kostela, kde se výrazně odlišuje od okolního gotického zdiva budovaného z lomového kamene (obr. 3). Ve vrcholu románského štítu je proražen malý nepravidelný otvor, v němž snad můžeme spatřovat původní románské okénko (obr. 4).

Nevelká stavba kaple, situovaná při biskupském dvorci, obsahovala tribunu, jejíž existenci dokládá malé románské okénko, prolomené při jihozápadním nároží kostela. Druhé větší románské okno osvětlovalo loď. Původní výšku románské lodi určují 2 konzoly, vystupující ze zdiva jižní stěny lodi asi 1 m pod dnešní korunou zdiva (obr. 5). Tribuna byla přístupná zřejmě od západu, otvorem, jehož špaleta se objevuje jako prasklina v omítce v prvním patře dnešní krucht. Románské zdivo jižní stěny tribuny dosahuje v přízemí cca 140 cm síly. V patře však má tloušťku jen kolem 120 cm. Je zřejmé, že ve výšce prvního patra dnešní empory existoval ústupek, na němž spočívaly vodorovné konstrukce románské tribuny.²⁾ Zmíníme-li se o jednoduše okoseném a půlkruhem zaklenutém portálu zasaženém druhotně ve zdivu prvního patra věže, vyčerpali jsme patrně všechny konstrukce i stavební prvky, které se z románské stavby do dnešních dnů viditelně zachovaly.

K významné přestavbě staré kaple dochází ve třetí čtvrtině 14. století. Ačkoliv Horšov již pozbyl na svém původním významu, byla kostelu věnována stálá pozornost. Přestavba horšovského kostela spadá do období biskupů Arnošta z Pardubic a Jana z Jenštejna, za nichž byly přestavovány

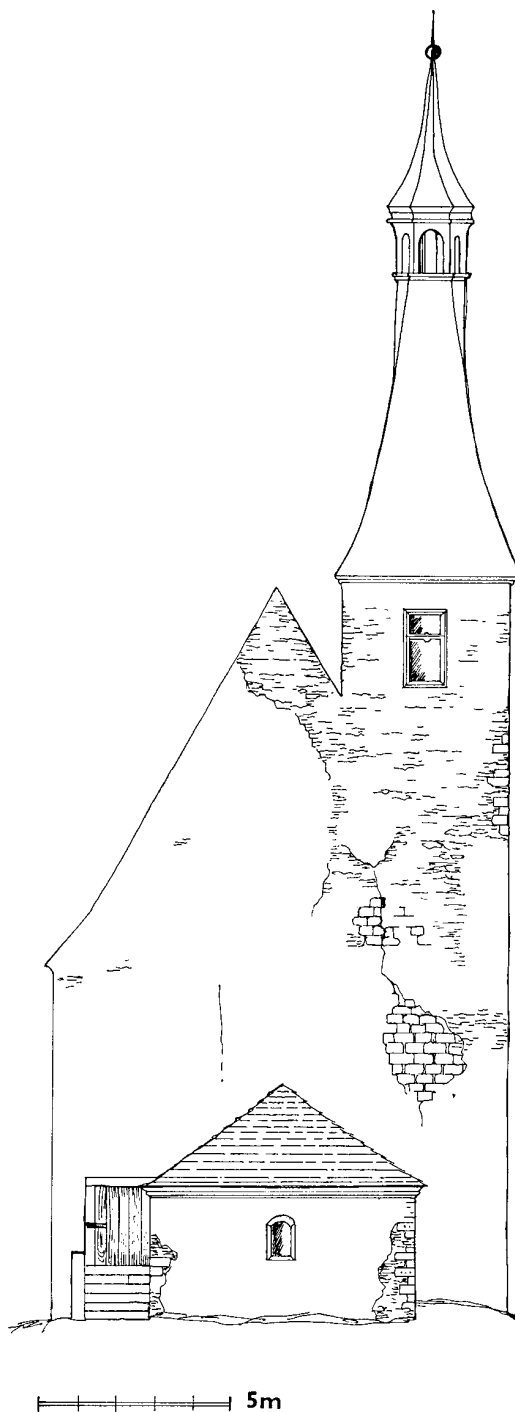
Obr. 3: Horšov, interiér věže s průhledem na půdu kostela. Ve zdi z lomového kamene patrný narušený štít románské svatyně sestavený z opracovaných kvádrů (foto Z. Procházka, 1998).

horšovskotýnské kostely i další stavby ve městě (Procházka, Kondrys, 1998). Ve 14. století byl Horšov samostatnou farností (Trajer, 1862, s. 764; Lang, 1896, s. 94 - 95). V areálu biskupského dvorce v Horšově sídlil tzv. nápravník, který měl za povinnost v době ohrožení vykonávat vojenskou službu ve prospěch své církevní vrchnosti (nápravu nechal zřídit počátkem 2. pol. 14. stol. arcibiskup Arnošt z Pardubic (1343 - 1364). Prvním nápravníkem zde byl Mareš z Opožic, kterému arcibiskup dovolil zbudovat v Horšově stavení v ceně 12 kop gr. českých (Fridrich, 1977, s. 49). Gotická přestavba kostela se týkala především dostavby presbytéria a rozšíření lodi, v jejíž nově vystavěné severní zdi byl umístěn boční vstup. Portál vstupu s hladkým tympanonem neseným dvěma krakorci je dnes zazděn. Profilace portálu i jeho architektonická podoba je obdobná s portály blízkých kostelů v Bukovci a Třebnicích.

Kostel získal zcela nový presbytář, sklenutý dvěma poli křížové klenby a ukončený pětibokým závěrem s opěráky. Dvojitě prožlabená klínová žebra vystupují z jehlanco-vých konzol, z nichž většina je nyní zakryta hlavicemi barokních pilastrů. Lomený triumfální oblouk byl při barokní úpravě podklenut, křivka jeho původního zaklenutí se projevuje viditelnou prasklinou v omítce. Kružby hrotitých oken v presbytáři jsou vylámané, okenní otvory si ale udržely původní tvar. Klenba presbytáře byla vymalována gotickými freskami, znatelnými dnes v náznacích pod místy opadaným vápenným nátěrem.

Z popisované gotické přestavby přetrvává patrně i krov kostelní lodi, vymezený dvěma vysokými zděnými štíty, a krov presbytáře (obr. 6 A, B). Konstrukci krovu nad lodí tvoří 15 vazeb sestavených z útlých, 15 - 18 cm silných krokví, spojených v horní třetině ondřejskými kříži a ve spodní části vynášených vzpěrami. Později, když byla střecha pokryta těžkou prejzovou krytinou, doplnily starou konstrukci krovu vertikální výztuže. Jednotlivé vazby označují nevýrazné římské číslice vysekané do jednotlivých párů krokví.

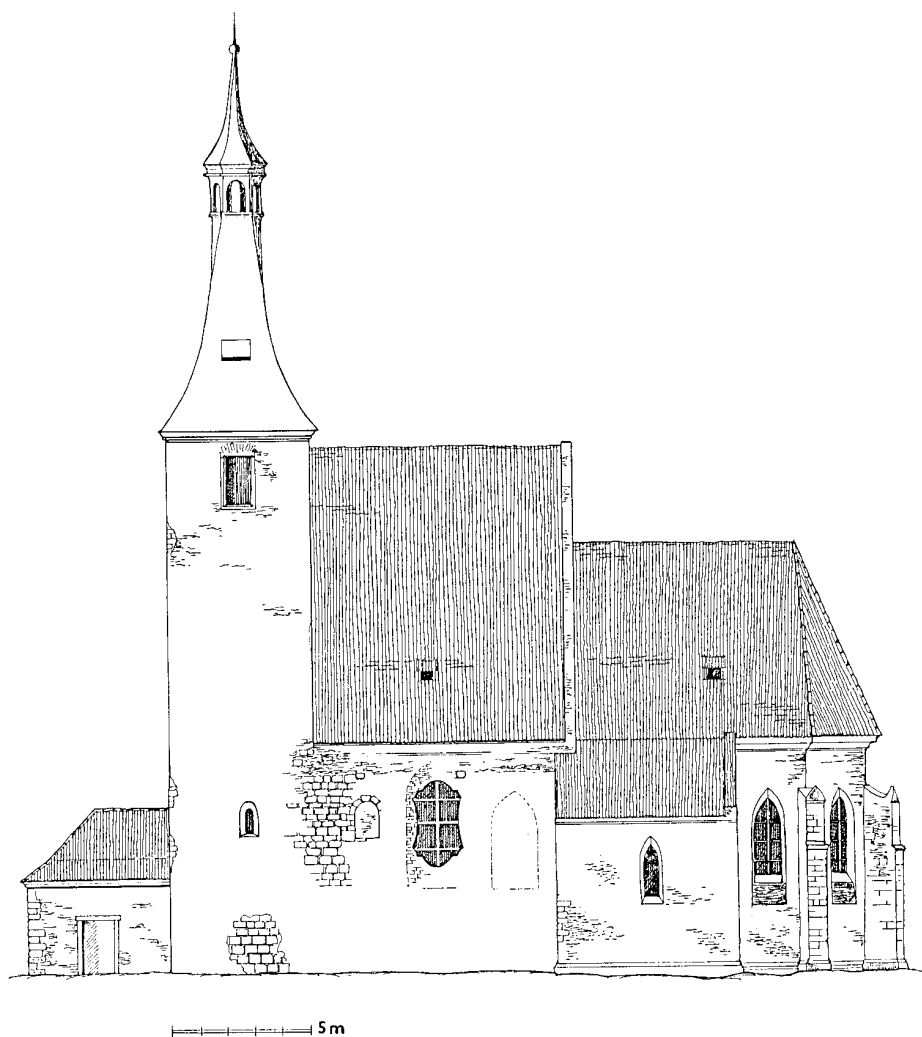
Krov lodi odděluje od půdního prostoru presbytáře zděný štít, průchodný 330 cm vysokým otvorem ve tvaru lomeného oblouku. Vazby krovu nad presbytářem jsou konstrukčně totožné s vazbami krovu lodi (obr. 7). Krov presbytáře se skládá z deseti vazeb. Konstrukce je sestavena z jedlových hranolů (určeno podle zbytků kůry), které jsou

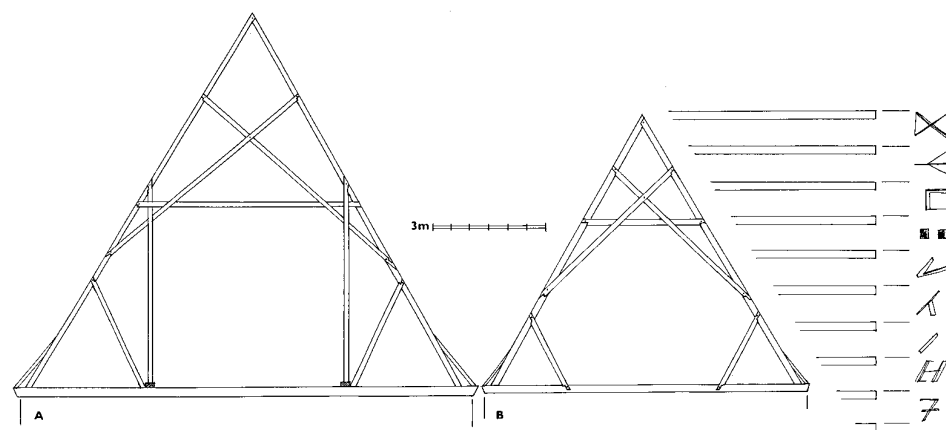
Obr. 4: Horšov, západní průčelí kostela (zaměření Z. Procházka, 1998).

vzhledem k předpokládanému stáří ve velice dobrém stavu. Skutečné stáří krovu bude možné upřesnit pouze dendrochronologickým průzkumem, o jehož provedení se v dohledné době uvažuje. Jednotlivé páry krokví jsou označeny primitivními značkami (obr. 6 B). Zásadní gotická přestavba v poslední třetině 14. století ukončila půdorysný vývoj lodi i presbytáře horšovského kostela.

Následná dostavba sakristie - kaple sv. Barbory, přilehající k pravé straně presbytáře, je podle současných názorů opírajících o architektonický rozbor (Líbal, 1995, s. 286) a dataci starší vrstvy fresek (Royt, 1996, s. 449) kláděna do doby bezprostředně po dokončení presbytáře. Podle situace zjištěné výzkumem se však domnívám, že mezi do-

Obr. 5: Horšov, pohled na jižní fasádu kostela (zaměření Z. Procházka, Z. Procházka st., 1998).

Obr. 6: Horšov, konstrukce krovu, A - kostelní lodi, B - presbytáře, se značkami vysekanými na jednotlivých vazbách (zaměření Z. Procházka, 1998).

končením gotické přestavby kostela a výstavbou kaple musel uplynout delší časový úsek. Pro vybudování kaple byl totiž částečně odstraněn jeden z opěráků presbytáře a zcela zbořen další opěrák, zasahující do míst pozdějšího průchodu mezi presbytářem a kaplí. Starší vrstva fresek v kapli je prozatím kladena do závěru 14. století. Mladší, mnohem lépe zachovalé fresky představují především jednotlivé

vé části legendy o životě svatě Barbory a jsou datovány letopočtem v nápisové pásce do roku 1489. Čtvrcený štít vymalovaný na svorníku křížové klenby, která má na rozdíl od presbytáře jednoduše vyžlabená žebra, obsahuje vždy ve dvou protilehlých polích berana a jelena ve skoku. Tento znak užíval Dobrohost z Ronšperka, který je považován za donátora výmalby kaple sv. Barbory.

Na pozadí některých fresk z konce 15. století se opakuje obraz lokality s několika štíhlými věžemi. Považovat zmíněné vyobrazení za pokus o zachycení středověké podoby Horšova je velice lákavé a do určité míry i pravděpodobné. Jedná se však jen o hypotézu, kterou nebudeme moci prokázat (obr. 8).

Se závěrem 15. století, případně počátkem století 16. můžeme patrně spojit i výstavbu věže horšovského kostela. Štíhlá hranolová věž, která je někdy považována za románskou (např. *Merhautová, Třeštík, 1982, s. 216*), byla vestavěna do jihozápadního nároží lodi teprve v období pozdní gotiky. Dvě spodní patra věže se do interiéru kostela otevírají širokými otvory, překlenutými pasy. V prvním patře kruchty je do pasu vložena příčka s druhotně použitým, archaicky vyhlížejícím portálkem. Vstup do vlastní věže je veden ze druhého patra kruchty. Interiér její horní poloviny je dělen trámovými stropy (obr. 2). Půda kostela je přístupná hrotitým pasem prolomeným v severní zdi věže. Pas je založen do kvádríkového zdiva štítu původní románské kaple. Při výstavbě věže byla do jejího interiéru i zdiva pojata také část staršího gotického krovu. Krokve procházející interiérem věže byly po jejím dokončení vysekaný a vyjmuty. Části krovu pojata do zdiva časem

ztrouchnivěly a projevují se dnes již jen jako otisky procházející zdivem věže v návaznosti na konstrukce zachovaného gotického krovu. Tento nezvyklý postup vestavby, která prostupuje konstrukcí starého krovu, je kuriózní a má jen málo srovnatelných příkladů. Jednu z nemnoha analogických situací popisuje J. Sommer u dostavěné koutové věže kostela Narození sv. Jana Křtitele v Hovorčovicích v okr.

Obr. 7: Horšov, krov presbytáře při pohledu do lodi kostela (foto Z. Procházka, 1998).

Obr. 8: Horšov, kaple sv. Barbory, jeden z domnělých pohledů na Horšov kolem roku 1489 (foto Z. Procházka, 1998).

Praha - východ (Sommer, 1987, s. 118 - 121). Věžní zvonici osvětlují tři pravouhlá okna s bohatě profilovanými písčkovcovými ostěními, dělená původně kamennými kříží. Nejlépe je dochováno před povětrnostními vlivy chráněné východní okno. Čtvrtý okenní otvor, obrácený ke střeše lodi, je doplněn oknem s prostým ostěním (obr. 9). Pravouhlá ostění připomínají svým ztvárněním prvky profánní architektury a je možné, že byly použity ze stavby stávající v blízkosti kostela. Vhodným objektem mohla být např. horšov-

Obr. 9: Horšov, západní okno věžní zvonice (foto Z. Procházka, 1998).

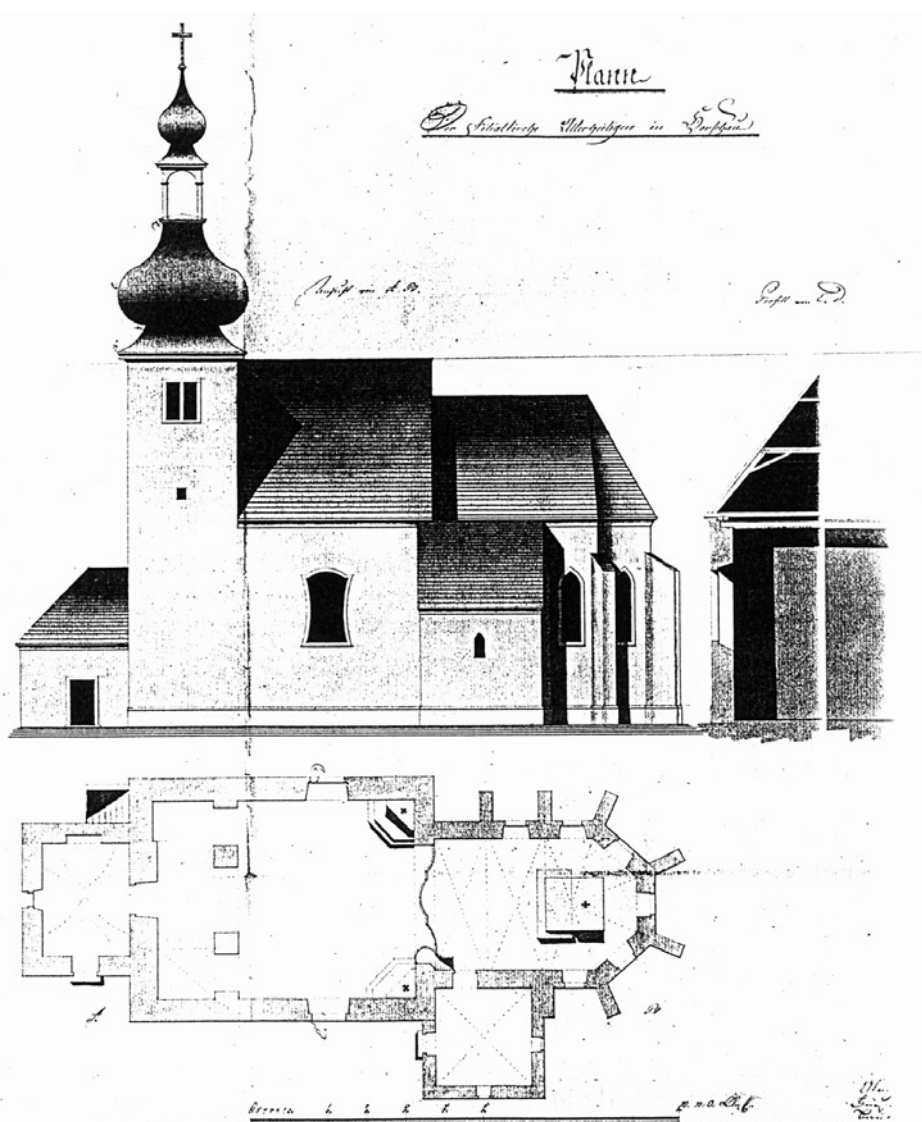
Obr. 10: Horšov, průhled presbytářem do lodi s barokní kruchtou (foto Z. Procházka, 1979).

ská tvrz - bývalá náprava, z jejíhož zdiva nechal Vilém Popel z Lobkovic ve 2. pol. 16. století vystavět část zdiva horšovské obory (Heber, 1845, s. 213). Gotický zvon, který je dnes na věži zavěšen, můžeme časově spojit s dokončením výstavby věže. Zvon o průměru 74 cm dosahuje výšky 70 cm. Nápisová řádka vytvořená z liter gotické minuskuly obsahuje text: „matoeus . marcus . lucas . iohannes . (quator . iuan?) “. Druhá řádka uvádí jméno zvonaře „maister . petrus“.

Ke zvýraznění pozdně gotické fasády mělo přispět červené rámování okenních otvorů, v náznacích zřetelné i na dnes zazděném románském okénku lodi, které tehdy ještě plnilo svoji funkci. Opravy, které byly dokončeny nejpozději v prvních desetiletích 16. století, nadlouho uzavřely zájem donátorů o stavbu horšovského kostela. V roce 1648 byl kostel údajně vypálen drancujícími Švédy. Ve třicetileté válce zanikla patrně i horšovská fara a kostel se stal filiálkou fary v Horšovském Týně (Trajer, 1862, s. 764).

K poslední výrazné přestavbě kostela došlo teprve kolem poloviny 18. století, snad těsně před rokem 1745, kdy byla svatyně nově vysvěcena (Trajer, 1862, s. 764). Původní gotická okna lodi byla nahrazena dvěma rozměrnými okny kasulového tvaru. Kostel získal novou dvoupatrovou kruchtu, nesenou zděnými pilíři (obr. 10). Interiéry lodi i presbytáře byly zkrášleny svazkovými pilastry, zakončenými korintskými hlavicemi. Také plochý strop lodi získal odpovídající výzdobu v podobě rozměrného štukového zrcadla s vnitřní výmalbou. Špalety oken vyplnila štuková výzdoba vytvořená z páskového ornamentu. V něm jsou jako nepřilíši užívané výzdobný prvek zasazeny i štukové hlavičky - portréty jednotlivých osob vytlačené do forem. Detaily plastické výzdoby a podoba štukových ornamentů spojuje pozdně barokní přestavbu horšovského kostela s přestavbami kostelů v Semněvicích (před r. 1758) a na svatém Vavřinci u Štítar (kolem r. 1759), (Procházka, 1990, s. 59 - 60). Všechny tři stavební úpravy kostelních interiérů proběhly pod patronací Trauttmansdorffů - majitelů horšovskotýnského panství a patrně i za účasti stejných umělců. V 18. století byla ke kostelu dostavěna předsíň, v jejíž podlaze je zasazen barokní náhrobník, ukrytý donedávna pod starou komodou. Barokní je rovněž vstupní branka s ohradní zdí bývalého hřbitova. Márnice, která stávala v jihozápadním nároží hřbitova, ještě v roce 1814, zanikla bez viditelných stop.

Rozpočty a kresebná dokumentace k další přestavbě kostela, plánované kolem roku 1807, jsou uloženy v SOA Plzeň, pobočka Klatovy.³ Ulrich Knödl, trauttmansdorffský úředník, který byl opravou kostela pověřen, uvádí, že věžní makovice pokrytá šindelem byla tehdy již zcela shnilá, stejně jako pod ní se nacházející zvonová stolice. Vyměněny měly být také prejzy na lodi i presbytáři. Kostel získal rovněž nové vnější omítky. V rámci těchto oprav bylo patrně uvažováno i o snesení starého krovu lodi, naštěstí se tak ne-

Obr. 11: Horšov, část kresebné dokumentace kostela z roku 1804 uložené v SOA Plzeň, pobočka Klatovy.

stalo a krovové konstrukce byly pouze vyztuženy (obr. 11).

V 70. a 80. letech 20. století sloužil kostel jako depozi-tář domazlického muzea. Roku 1987 získala věž novou měděnou krytinu. V současné době je chátrající kostel, který má být předán pod správu Památkového ústavu v Plzni, uzavřen a mobiliár přemístěn do depozitáře horšovskotýnského zámku.

Průzkum prokázal, že původní románský tribunový kostel dosahoval o poznání menších rozměrů než udávala starší literatura a rozhodně vyvrátil tvrzení o románském podstatě štíhlé kostelní věže.

LITERATURA

- Fridrich, J., 1977, Manské zřízení na panství Horšovský Týn, Výroční zpráva Okresního archivu v Domažlicích, Domažlice, 47 - 54
 Fridrich, J., 1984, K nejstarším dějinám Horšovského Týna do počátků husitské revoluce, Mínulostí západočeského kraje XX., Plzeň, 155 - 173
 Heber, F. A., 1845, Böhmens Burgen, Festen und Bergschlösser III., Praha, 213
 Lang, F., 1896, Horšov, Method XXII., 94 - 95
 Libal, D., 1995, Církevní architektura Plzeňska, Gotika v západních Čechách I., Praha, 286 - 287
 Mencl, V., Benešová, K., Soukupová H., 1978, Předrománská a románská architektura v západních Čechách, Plzeň, 45
 Merhautová, A., Třeštlík, D., 1983, Románské umění v Čechách a na Mo-

ravě, Praha, 216

Procházka, Z., 1990, Historické náhrobníky okresu Domažlice, Domažlice, 38

Procházka, Z., Kondrys, A., 1998, Horšovskotýnsko, historicko-turistický průvodce č. 9, Domažlice, 34 - 35

Royt, J., 1996, Pozdně gotická nástěnná malba, Horšov, Gotika v západních Čechách II., Praha, 449 - 450

Sommer, J., 1987, Středověké kostely s koutovou věží v okolí Prahy, Acta polytechnica, Práce ČVÚT v Praze, 13, I, 1., 116 - 124

Trajer, J., 1862, Historisch - statistische Beschreibung der Diocese Budweis, České Budějovice, 764.

POZNÁMKY

- 1) Nevelký úsek severozápadního nároží lodi připomíná sice svým charakterem původní románské zdivo, avšak komplexní výsledky průzkumu tuto možnost jasně zpochybňují. V gotice byla fasáda sestavená z kvádrů vyspravena a spáry mezi žulovými bloky zvýrazněny dvojitou rytou linkou. Stejně spárování je zachováno i v interiéru kostela na sloupu kůru, který nese nároží pozdně gotické věže.
- 2) Zcela přesné zaměření síly bočních stěn lodi, které postrádají otvory přístupné měření, je s pomocí metru a pásma značně problematické. Rozdílná síla románské a gotické stěny lodi je však rozeznatelná i touto metodou.
- 3) Materiál uložen v SOA Plzeň pobočka Klatovy, fond Ústřední správa Trauttmansdorff, karton 257

DIE ALLERHEILIGENKIRCHE IN HORŠOV

Die Allerheiligenkirche in Horšov bei Horšovský Týn (Horschau, unweit von Bischofteinitz) zählt zu den etlichen wenigstens zum Teil erhaltenen Denkmälern romanischer Baukunst im Bezirk Domažlice (Taus). Die im Jahr 1998 erfolgte Untersuchung der Kirche brachte einige Erkenntnisse hervor, die gewissermaßen ältere Ansichten auf die Bauentwicklung und Größe ihres romanischen Baues ändern.

Die erste schriftliche Erwähnung von Horšov wird in die Jahre 1182-1192 gelegt. Das umliegende Gebiet gehörte zum Bistum von Prag. Damals stand auf diesem Ort ein bischöfliches Gehöft, dessen Teil auch die romanische Kirche darstellte. Ihr Bau blieb teilweise in Mauern der stehenden Kirche erhalten. Außer der Westwand steht noch die aus gehauenen Granitquadern erbaute, mit zwei romanischen Fenstern versehene Südmauer des Schiffes vom romanischen Gotteshaus.

Der grundsätzliche Umbau und eine Ausdehnung der Kirche erfolgten im dritten Viertel des 14. Jahrhunderts. Man erbaute ein neues Presbyterium und einen Teil der Umfassungsmauer. Später wurde die Kapelle der hl. Barbara zugefügt, die mit zwei nacheinander folgenden Schichten gotischer Wandgemälde geschmückt wurde. Die Kirche erhielt einen steilen bisher erhaltenen gotischen Dachstuhl. Gotische Entwicklungsperiode wurde mit dem Bau eines schlanken quadratischen Turmes abgeschlossen, dessen Mauern durch den älteren selten erhaltenen Dachstuhl emporwachsen. Barocke Eingriffe sind nur auf den Stukkaturen im Inneren der Kirche und auf der Gestalt der Tür- und Fensteröffnungen deutlich.

Die oben erwähnte Analyse bewies, daß die ursprüngliche romanische Emporenkirche erheblich geringere Maße besessen hatte als jene von der älteren Literatur aufgeführten; ferner entkräftete sie die Hypothese vom romanischen Ursprung des schlanken Kirchturms.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Horšov (Horschau), analytischer Plan der Kirche mit eingezeichneten vorausgesetzten Bauphasen. Mauerwerk: 1 - romanisch, 2 - gotisch aus der 2. H. 14. Jh., 3 - gotisch, später, 4 - barock, 5 - neuzeitlich (Meßbandvermessung Z. Procházka - Z. Procházka d. Ä., 1998).

Abb. 2: Horšov, Schnitt durch die Empore und den Turm. A - die die ursprüngliche Breite des romanischen Gotteshauses bezeichnende Bruchlinie, B - Giebel des romanischen Baues (Vermessung des Autors, 1998).

Abb. 3: Horšov, Inneres des Turmes mit Durchblick in den Dachboden der Kirche. Im Bruchsteinmauerwerk der beschädigte romanische Kirchengiebel aus gehauenen Steinquadern deutlich (Aufnahme des Autors, 1998).

Abb. 4: Horšov, Westfassade der Kirche (Aufnahme des Autors, 1998).

Abb. 5: Horšov, Ansicht der südlichen Kirchenfassade (Vermessung von

Z. Procházka - Z. Procházka d. Ä., 1998).

Abb. 6: Horšov, Konstruktionen des Dachstuhls: A - über dem Kirchenschiff, B - über dem Presbyterium, mit den an einzelnen Gespärren eingehauenen Werkzeugen (Vermessung des Autors, 1998).

Abb. 7: Horšov, Dachstuhl über dem Presbyterium, Blick in das Kirchenschiff (Aufnahme des Autors, 1998).

Abb. 8: Horšov, Kapelle der hl. Barbara, eine der mutmaßlichen Ansichten von Horšov gegen 1489 (Aufnahme des Autors, 1998).

Abb. 9: Horšov, westliches Fenster im Glockengeschloß des Turmes (Aufnahme des Autors, 1998).

Abb. 10: Horšov, Blick durch das Presbyterium ins Kirchenschiff mit der barocken Orgelempore (Aufnahme des Autors, 1998).

Abb. 11: Horšov, Teil der zeichnerischen Dokumentation der Kirche, 1804 (SOA (Staatliches Regionalarchiv) Plzeň, Zweigstelle Klatovy).

(Übersetzung J. Noll)

VĚŽ KOSTELA V ŘEDHOŠTI A JEJÍ OBRANNÁ FUNKCE VE STŘEDOVĚKU

JAN SOMMER

Ves Ředhošť (okr. Litoměřice) je situována jižně od Lichočovic, v rovinaté krajině Poohří. Zástavba vyplňuje mělké údolí západovýchodního směru, vymezené strmými sva-

Obr. 1: Ředhošť, kostel sv. Jiljí. Celkový pohled na kostel od jihovýchodu (foto Jan Sommer, 1998).